

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 16. De iusto pretio rerum venalium,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78332)

di, locari, aut donari non posse alteri, quia est ius personale. Si vero accipiantur pro fructibus ipsis quibus aliter quis vendi, locari, aut donari posse. Idem pariter dicendum est de pensione quam quis ex alterius beneficio Ecclesiastico percipit: nempe si eo nomine intelligatur ius percipiendi certam portionem ex beneficij fructibus, non modo vendi non posse; sed nec locari, vel donari sine Papæ facultate. Sin autem intelligantur ipsi fructus, vendi, locari, ac donari posse. Sicut ius percipiendi decimas, ne quidem locari, aut donari potest absque Papæ consensu: fructus tamen qui percipiuntur, possunt non tantum locari, vel donari, sed etiam vendi.

Item beneficiarius, ius quod habet percipiendi fructus sui beneficij, ne quidem gratis alteri donare potest sine consensu Papæ: fructus autem quos percipit, potest non tantum gratis dare, sed etiam vendere vel locare. Quibus accedit pari ratione quod Emphyteuta possit vendere fructus quos percipit: non possit autem ius quod habet, in alterum transferre, ex l. finali, Cod. de iure emphyteutico. Item feudatarius possit vendere fructus quos ex feudo percipit; non autem ius ipsum percipiendi, ex tit. De prohibita feudi alienatione, in consuetudinibus feudorum.

OCTAVVM DVBIVM EST. An maritus vendere possit fundum dotale, hoc est, rem immobilem quæcumq; sit, siue ædificium siue prædium, &c. datam ei in dote uxoris? Ad quod respondendum est distinctione, ut est apud Syluestrum in verbo Dos, num. 13. nempe, si res dotalis data sit pretio æstimata, & tanquam emptitia, maritus accipiens (maxime si alia bona habeat ad sustinenda matrimonij onera) possit eam tanquam dominus alienare de consensu uxoris. Sin æstimata non sit, eam alienare non possit, exceptis aliquot casibus relatis ab eodem Syluestro. Quorum præcipui sunt, cum necessitas ipsum cogit, & cum uxoris utilitas id exigit. Addere his possumus quod Iudæus, Paganus, aut hereticus non possit mancipium Catholicum emere, cum illi prohibeantur hunc habere seruum ex lege Deo nobis, §. his, C. De Episcopis & Clericis. Cum qua Ecclesiæ statutum consentit in cap. 1. 2. & vlt. Extra, de Iudæis.

CAPVT XVI.

De iusto pretio rerum venalium.

SVMMARIVM.

- 269 In quo consistat iustitia, vel iniustitia pretij rerum venalium.
- 270 Ratio qua iustum pretium constituitur.
- 271 Pretium iustum aliud legitimum, aliud naturale: & inter vtrumq; differentia.
- 272 Notanda de eo, quod iustum pretium constitui debeat secundum legem, vel communem æstimationem, qua fuerit in loco & tempore quo perficitur venditio.
- 273 Prima causa augendi, vel minuendi pretium rerum venalium, est earundem penuria, vel copia.
- 274 Quid sint lucrum cessans, & damnum emergens: & quatenus sint causa iusta augendi pretium rei venditæ.
- 275 Virilitas aut necessitas emptoris non est iusta causa augendi.
- 276 Quatenus labor, industria, & periculum in comparandis & conseruandis mercibus esse possit causa augendi pretium rerum venalium.
- 277 Regula à Scotto de eo tradita rejicitur: & traditur quando illa causa locum habeat.
- 278 Donatio causa est augendi, vel minuendi pretium iustum, ad quam diiudicandam seruiunt quatuor documenta.
- 279 Inter amicos & consanguineos facile præsumitur donatio, non autem inter extraneos.
- 280 Quatenus modus vendendi sit causa augendi, vel minuendi iusti pretij.
- 281 Mercatores ratione officij aliquanto maiore pretio vendere possunt, quam alij.
- 282 Ementes simul in magna quantitate, possunt ea de causa minus solvere, quam alij.
- 283 Legitimum pretium quid sit, & quid requiratur ad illius iustitiam taxationem.

Valerij Par. III. Tom. 2.

- 284 De eadem taxatione quædam notanda.
- 285 Quid iuris sit, si facta taxatione, venditores inueniantur iacturam facere, vendendo secundum pretium taxatum.
- 286 Legibus civilibus pretia rerum taxantibus subiunguntur etiam exteri & Clerici.
- 287 Quod dicatur pretium naturale, & qui dixerint ipsam excedentes excusari à peccato, aut saltem à restitutione: ac quo fundamento.
- 288 Videntes supra pretium rigorosum, aut ementes infra piuum, regulariter peccant, ac tenentur ad restitutionem.
- 289 De eo quod in contrarium ex iure civili adfertur, rem tantum valere, quantum vendi potest: & quod vnusquisq; in suis rebus sit moderator & arbiter.
- 290 De altero, quod permittatur detectio infra medium iusti pretij.

DE hoc cum D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. ad 1. agunt ipsius interpretes; Caiet. quidem & alij ad eundem art. D. Anton. vero 2. part. tit. 1. in posteriore part. cap. 16. Sotus in 6. De iust. & iure, q. 2. art. 3. Sylu. in verbo Emptio, quæst. 6. Gregor. à Valent. disp. 5. q. 20. puncto 2. Agunt etiam Gabr. in 4. distin. 15. q. 20. art. 1. Conrad. De contractib. quæst. 56. Medina in Cod. De rebus restit. quæst. 31. & 36. Couar. lib. 2. variar. resol. cap. 3. Nauar. in Enchir. cap. 23. n. 78. ac nonnulli alij, quorum meminit Petrus à Nauar. lib. 3. De restit. cap. 2. num. 1. Ad illud etiam pertinent quæ habet Molina in eod tract. 2. dispnt. 347. & quatuor sequenti b. Trademus autem 1. quædam communiter recepta documenta, vtilia ad intelligendum quodnam sit iustum rerum venalium pretium. 2. proponemus causas propter quas tale pretium augeti, vel minui potest. 3. dicemus de pretio legitimo. 4. de pretio naturali.

Documenta de iusto rerum venalium pretio, communiter recepta.

SECTIO I.

PRIVM EST pretij iustitiam & iniustitiam, ex quibus emptionis & venditionis iustitia & iniustitia pendet, in hoc consistere, iustitiam quidem, quod valor ipsius sit æqualis valori rei venditæ: iniustitiam vero, quod sit inæqualis, hoc est, quod venditor plus pretij accipiat, quam res valeat: vel emptor minus pretij det, quàm res valeat. Ad quod diiudicandum, ex communi Doctorum consensu, non debemus considerare solam rei perfectionem physice sumptam: sed ipsius vsum, per quem subuenitur humanæ indigentiæ, quæ est regulæ æstimationis rerum, prout traditum est ab Aristot. 5. Ethic. cap. 6. & communis experientia satis ostendit: cum videamus communiter tanto pluri, vel minoris æstimari res ab hominibus, quanto hi, illis magis indigent ad aliquem finem, vel necessarium humanæ vitæ, vel iucundum, vel vtilem. Vnde licet quælibet res anima præditæ, sint natura, atque naturalibus accidentibus perfectiores rebus inanimis; harum tamen quædam, eo quod homines plus eis indigeant, pluri æstimantur quam quædam res animatæ. Nam vt recte ait D. Augustin. in lib. 11. De ciuit. Dei, cap. 16. Quis non malit domi habere panem quam mures? & nummos quam pulices? Hinc videmus pro varietate locorum & temporum, ac gentium, pretia rerum variari: quia pro eadem, æstimatio hominum est varia.

SECVNDVM DOCUMENTVM EST, iustum rerum pretium constitui, prudenter inspectis occurrentib. causis, ob quas possunt res venales plus aut minus valere, de quibus dicitur in seq. seq. idq; fieri dupliciter: vno modo, lege, aut statuto Principis vel Reip. edito Gubernatorum, vel Senatorum, quod dicitur pretium legitimum, id est, lege positum: altero modo, communi hominum prudentium æstimatione; quod dicitur pretij naturale: non quod à natura, sed quod naturæ seu naturali humanæ vt rationi congruenter constitutum sit: non vero ex affectu, nec ex utilitate singulorum, vendentis inquam, vel ementis, ex lege Pretia. ff. Ad legem Falcidiam.

Vbi aduerte, quod sicut communis æstimatio iusti pretij antefertur æstimationi particulari vendentis vel ementis, ita vt ille pluri rem suam vendere, & iste minoris emere non possit, quam ea æstimatur communiter: quidquid vteruis il-

Mm

lorum

orum particulariter contra existimet. Consentaneum est enim semper credere, priuatum hominem in æstimatione iusti pretij male iudicare, & falli potius, quam omnes communiter. Sicut, inquam, communis æstimatione in hac re antefertur particulari: ita etiam legis taxationem anteferendam esse communi æstimationi: quia ut Principum, & Gubernatorum est cætera in Republ. moderari; sic etiam est pretium rerum taxare, ad tollendam occasionem oppressio- nis indigentium, aliorumque damnorum. Neque ob communem æstimationem facile iudicanda est legis taxatio iniusta: cum credendum sit, nisi de contrario aperte constaret ex circumstantiis, Principes in ea recte expendisse omnia que requirebantur, ut iustitiam & æquitatē seruarent. Vnde quantumuis decursu temporis merces plaris æstimetur communiter, quam sit lege taxatum: non ideo tamen licitum est secundum illam æstimationem, contra hanc taxationem vendere. Quanquam, ut à Doctoribus notari habet Petrus à Nauar. lib. 3. de restit. cap. 2. num. 2. mutari debent leges quando circumstantiæ non abilitate variantur: sique Princeps in eo esset notabiliter negligens, lex inciperet esse iniusta, nec in conscientia obligaret. Sed non est facile tale quid iudicandum, præsertim cum tribuatur imprudentiæ, si Princeps leges passim mutet, & de nouo condat.

271. TERTIUM DOCUMENTUM EST, pretium legitimum in indiuisibili consistere: adeo ut cum plaris merces venduntur, vel minoris emuntur quam sit taxatum, iniustitia contra proximum committatur, inducens obligationem ad restitutionem, ut bene ostendit Medina in Cod. Dereb. restit. quest. 36. ubi aduerte obiter cum Petro à Nauar. in cit. cap. 2. nu. 4. legem aliquando statuere, ne ultra certam quantitatem res vendatur, nihil curando an talis taxatio æqua sit necne: eo quod communi æstimatione definiendam relinquat postea limitatione certi termini non excedendi, ut euentur Reip. damna: atque tunc poterit res minoris emi, si minor fuerit illius æstimatio communis hominum. Pretium vero naturale non consistere, in indiuisibili, sed intra iustitia latitudinem habere tres gradus: summum inquam, ex quo rigidum; infimum, ex quo pius, & medium ex quo mediocre seu moderatum pretium dicitur: quæ quidem iusti pretij latitudo cum non exceditur, iustitia commutativa non violatur: adeo ut absque illius violatione, quemadmodum habet Sotus in 6. De iust. & iure, q. 2. art. 3. possit eadem res in eodem loco, eodemque tempore carius vendi vni, quam alteri: non amico, quam amico: diuiti, quam pauperi: ementi credita pecunia, quam ementi numerata: nimirum vendendo vni, pretio rigoroso; & alteri, pretio mediocri aut pio.

Ratio autem huius documenti est, quod pretium legitimum ex iudicio vnus, puta Principis, aut Gubernatoris, pendat: cum cæteri sint tantum illius consultores. Inde enim fit ut ipsum punctum possit assignari vnum idemque, quod debeat ab omnibus seruari indiuisibiliter. Pretium naturale vero consurgat ex multorum iudicio & æstimatione: vnde vix fit ut idem ab omnibus statuatur, sed quod vnus iudicat iustum, alius maius, aut minus iusto esse censet.

272. QUARTUM DOCUMENTUM EST, iustum pretium debere constitui secundum legem, vel communem æstimationem, quæ est eo tempore, quo venditio perficitur: quæque est in eo loco in quo celebratur contractus. Istud autem est quidem de se notum: sed circa illud duo sunt notanda. Prius est, venditionem, quantum requiritur ut ipsum procedat, perfici cum emptori traditur res quæ venditur, aut habetur pro tradita: nempe fide habita de pretio soluendo, vel pignore aut arrhis datis venditori ab emptore: ita ut periculum rei pertineat ad emptorem. Posterius est, id ipsum documentum locum habere, quantumcumque res venalis sit alibi: aut alibi tradatur emptori, quam vbi celebratur contractus. Nam si pretium quod in tali loco, lege, vel communi æstimatione taxatur, iustum est, recedere ab illo in venditione est iniustum: nisi id fiat ratione expensarum & periculi in re venali transportanda ad alium locum, atque tradenda emptori cum securitate: quæ onera sunt pretio æstimabilia. Item, nisi contractus ita de facto celebratur in vno loco, ut virtute in alio celebrari censetur: ut cum illud quod Mediolanum transportatur, vendo tibi Lugduni, perinde ac si celebrarem

Mediolani contractum: quo casu possum accipere pretium lege, aut communi æstimatione Mediolani constitutum, deductis expensis ac periculo transportationis, quibus emptor me liberat per hic factam emptionem. De qua re Petrus à Nauar. lib. 3. Derestit. cap. 2. n. 6.

POSTREMUM DOCUMENTUM EST, in æstimando rerum venalium valore ac iusto earundem pretio cõstituen- do, considerandas esse causas, ob quas idem valor, & ex con- sequenti pretium ipsarum rerum crescere, & decretere potest: quæ prouinde sunt deinceps considerandæ cum eodem Petro à Nauar. & aliis quos ipse recenset in eodem cap. 2. num. 20.

Causa augendi, vel minuendi iustum pretium.

SECTIO II.

273. PRIMA EST, penuria aut copia rerum venalium; qua- rum illa augendi pretium: hæc vero minuendi causa est: quia illa maiorem indigentiam, hæc minorem arguit, cum facile sit rem eam habere, cuius est copia; & periculum sit carendi re, quam non omnes habent, aut non nisi difficulter habere possunt. Ad hanc causam reducitur maior copia vel inopia pecuniarum, quam venditorum: itemque multitudo, aut paucitas emptorum, quam venditorum. Cæteris enim paribus cum est maior pecuniæ copia, quam mercium, aut multi sunt qui emant, & pauci qui vendant; res venales plaris æstimantur propter maius periculum carendi iis quibus egeas. Reducitur etiam causa illa quæ sumitur ex eo loco vel tempore; namque radix maioris, vel minoris pretij in vno loco, quam in alio: aut vno tempore, quam alio: ut vbi gratia, tempore belli, vel pestis, quam pacis, vel incolumitatis est, quod in vno maior, vel minor sit pecuniarum, quam mercium; aut emptorum, quam venditorum copia. Quod autem emptor re quæ venditur, indigeat, si eisdem res non sit communis indigentia, non debet censeretur causa sufficiens augendi pretium: sicut nec censetur causa minuendi quod venditor non indigeat re quam vendit. Et certe alioqui fas esset carius vendere pauperi, quam diuiti: quod absurdum est.

274. SECUNDA CAUSA EST, lucrum cessans vel damnum emergens. De qua hæc praxi occurrunt notanda. Primum est, per lucrum cessans esse cum Petro à Nauar. in cit. cap. 2. num. 284. hic intelligendam amissionem, & iacturam: boni habendi, incerti tamen, & impedibilis. Per damnum emergens vero, prout idem habet, num. 276. amissionem certi boni, siue præsentis, & iam habiti: siue futuri, & habendi; vel est hæreditas vel pecunia, vel res alia pretio æstimabili, cuius iacturam certam quis faciat, aut facere debeat ratione venditionis.

Secundum est, quod idem Petr. à Nauar. in eodem cap. n. 23. habet ex Syluestro in v. rb. Empio. quest. 6. & Nauar. in Enchir. cap. 23. num. 83. secutus D. Thomam in 2. 2. q. 77. art. 1. Cum res in gratiam, & ad instantiam emptoris venditur, eam ob lucrum cessans, vel damnum emergens posse plus vendi, atque adeo venditoris damnum in pactu deduci: non autem quando venditori vtile est rem suam distrahere, eamve gratia sui distrahit: Tunc enim damnum siue illatum, siue interendum, imputandum est ipsi, non autem emptori: ut nec si contractus venditionis tali damno nullo modo causam dederit. Extendendum est vero istud ad affectum, non quidem cum quo venditor rem suam plaris æstimat, quam sit lege, aut communi æstimatione taxatum: quia contra eas priuata æstimatione nihil potest ut patet ex dictis in præced. cap. sed (prout attingit Petrus à Nauar. in præced. nu. 22.) ad affectum, ratione cuius venditor damnum patitur priuando se re quæ adeo placet ei, ut magnam ex illa capiat delectationem. Namque talis priuatio delectationis est pecunia æstimabilis, tanquam incommoditas quædam, perinde ac priuatio vtilitatis.

277. Non obstat autem quod rei quæ venditur pretium iustum determinatum sit lege, aut communi æstimatione: quia tale auctuarium non accipitur ex vi venditionis. nec ratione rei venditæ; sed ratione damno, si prouenientium ex venditione. Lex vero, aut æstimatio communis determinat tantummodo pretium rerum venalium, non item damno si prædictorum.

Aduerte autem, quod recte monet Sotus lib. 6. De iust. & iure, q. 3. art. 1. concl. 3. vt pro talibus damnis pretium accipi possit, requiri vt emptor de ea re moneatur, quia forte nollet illa subire, sed solum rem emere qua indiget, ideoq; sibi aliunde prouideret. Adde probabile esse, item requiri vt affectus ille non sit à ratione alienus, quia talis corrigendus est; non autem enormi pretio solandus.

Tertium est, quod in eod. num. 83. ex D. Thoma in cit. art. habet Nauar. & omni sateri ait Per. à Nauar. in seq. num. 24. non licere plus vendere rem, eo quod plus valeat emptori tanquam ei necessaria, vel comoda. Ratio est, quia id esset illi suam necessitatem, vel commoditatem vendere. Sic ergo, inquit idem Petrus, si esset domus iuxta meam, quæ mihi esset valde vilis aut necessaria, non liceret eam plus mihi vendere quàm in se valeat, nisi ratione interesse lucrif cessante, nec damni emergentis venditori.

Quartum est, his non obstande Bullam Pij V. quam habet Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 283. littera N. prohibentem pactum ab initio iniuri de certo & determinato lucro cessante. Nam loquitur tantum de tali pacto cum fit in materia cambiorum: neque prohibet de lucro veraciter cessante, contraheutes pacifici, euitata omni iniustitia, vt Nauar. ibidem annotat.

TERTIA CAUSA augendi pretium, est industria, labor, & periculum in comparandis, curandis, conseruandis, & transferendis mercibus. Nam hæc arguunt difficultatem rei obtinendæ, & consequenter æstimationis augmentum inducunt, nisi mercator (quod recte monet 2.2. disput. 5. quest. 20. punct. 2. Gregor. à Valent.) per imprudentiam deceptus, posuerit, moraliter loquendo, operam non necessariam, nec mercibus per se vilem: tunc enim apertum est, non subesse causam aliquid plus accipiendi ab emptoribus. Itemque nisi res quæ proponuntur venales, pretium habeant determinatum ex communi æstimatione, vel publica taxatione. Nam omnes fatentur, vt notat Petrus à Nauar. lib. 3. De re lit. cap. 2. num. 25. rem non posse vendi carius quam valeat in communi æstimatione, aut quam taxatum sit lege: cum tam lex, quam communis æstimatione perpendat omnia requisita in valore assignando; etque cedere debeat particularis æstimationi hominis privati.

Neque si quis plures aliquando sumptus fecerit, ac iacturam passus sit (vt cum nauis quæ merces vehabantur, periit, aut domus in qua seruabantur, conflagrauit) ideo debet in sum pretium à lege, aut communi æstimatione taxatum excedere, vt se seruet in damnum. Tum quia res peremptas, iis peremptis, quorum sunt: non autem aliis. Tum quia hæc mercatorum conditio est, vt lucro, & damno sint expositi. Et certe si illæ circumstantiæ, non autem lex, vel communis æstimatione, essent regula iusti pretij, si qui exiguo labore, & modicis sumptibus merces comparassent, non possent eas vendere pretio corrente secum dum legis, vel communis æstimationis taxationem; quod nemo dixerit. Vnde Couar. lib. 2. var. resol. cap. 3. n. 4. infert in æstimatione iusti pretij non esse considerandam quantam res ipsa empta fuerit, nec quot labores pro ipsius acquisitione, venditor sustinuerit: sed habendam esse rationem communis æstimationis hominum. Adde, nec ultra pretium rei taxatum communi æstimatione posse venditorem quidquam accipere eo nomine, quod illam plus emerit: quando quidem rerum pretia non sunt ex lucro, vel damno mercatoris æstimanda, sed ex communi illarum æstimatione in loco vbi venduntur, facta, attentis omnibus debitis circumstantiis.

Atque inde est, quod Doctores communiter & nominatim Medina in Cod. De reus rest. quest. 31. §. Ex dictis, & Sotus, lib. 6. De iust. & iure, q. 3. art. 3. reiciunt vt falsam, regulam quam tradit Sotus in 4. dist. 15. quæ sit. 2. art. 1. sub finem. Ea enim habet; iustum rerum pretium ita esse in manu mercatorum, vt computare valeant expensas omnes quas fecerunt emendo, transportando, atque seruando tales merces, insuper & iustam mercedem, quam merentur pro industria & labore, quem susceperunt: ac etiam pro periculis, quibus se exposuerunt: perinde ac si ea in parte seruirent Reipub. conducti mercede; atque adeo si pretio his omnibus, plus minus correspondente vendiderint, censeantur iusto pretio vendidisse. Quod quidem est, iustum rerum pretium con-

stituire, non ex indigentia publica, & æstimatione communi, sed ex utilitate, & æstimatione particulari, ac priuata venditorum.

Communi etiam omnium consensu (addit Petrus à Nauarra) statuitur traditæ doctrinæ congruenter, propositam tertiam causam locum habere tantum quando res venales fuerint ex quæsitæ; & quæ de noua ad Kemp. aduehantur. Tunc enim cum valorem non habeant assignatum à lege, vel communi æstimatione, iustum pretium illarum statuendum est consideratis expensis, industriis, laboribus & periculis susceptis à venditore, in eis curandis, conseruandis, & transferendis. Id quod Nauar. quidem in Enchir. cap. 23. num. 78. post Gabrielelem, censet venditori relinquendum esse: sed recte monet Petrus à Nauarra in eodem cap. 2. num. 26. esse potius committendum iudicio prudentium: quia difficile est, vt quis in causa propria sit æquus iudex, nec amore sui & cupiditate habendi decipiatur. Quamquam si quis ita esset recte intentionis, vt absque remorsu certum pretium sua conscientia tanquam iustum ei diceret, teneri posset illa Nauarri sententia.

QUARTA CAUSA augendi, vel minuendi pretium, est donatio venditioni admixta, si liberalis sit, nec coacta; nam talis de se licita est in venditione: quia volenti, & contentienti non fit iniuria. Quæ causa est ita clara, vt omnes de ea contentiant, prout notat Petrus à Nauar. in seq. num. 27. Verumtamen quando ea contingat, difficile est iudicare; ad quod sequentia documenta iuuabunt.

Primum est, pro pro consequenter nu. 28 plures auctores commemorat Petrus à Nauar. Eos qui necessitate compulsi, sua vendunt minoris quam alias valeant, non censeri liberaliter donare defectum iusti pretij. Ratio est, quia si generaliter non intendant contraheutes in vendendo, & emendo exercere liberalitatem, multo minus præsumendus est intendere, qui res suas distrahit ex necessitate; nõ distracturus, nisi præsens necessitas urgeret; nec vilis venditurus, si carius vendere posset. Quod tamen non impedit quominus emptio fiat absq; peccato, & obligatione restituendi, iuxta dicenda in explicatione sequentis causæ: nisi, vt memoratus auctor in seq. num. 32. notat, ita repente in aliquod graue malum quis incederet, vt rem pretiosam, verb. g. gemmam, vilissimo pretio daret ad illud euadendum. Eset enim venditio extorta, ac etiam iniusta: cum eiusmodi res non adeo vilescat ex repentino casu, quin si per tempus & locum liceret, multi inuenirentur, qui plus darent.

Secundum documentum est. Eum qui ignorat iustum pretium rei, nõ censeri donare illius excessum in vendendo, vel defectum in emendo: ac proinde contraheutem mala fide cum eo, peccare mortaliter, ac teneri ad restitutionem eius in quo alterum defraudauit. Quod pariter dici debet, prout habet ex D. Thoma, & aliis Nauar. in Enchir. cap. 23. num. 27. de eo qui bona fide egit quidem: sed postea cognoscens errorem, non valere restituere. Aperta est autem huius documenti ratio: quia ignorantia qua laborauit defraudatus, abstulit ab ipso voluntarium, sine quo donatio esse non potest. An autem procedat in eo, qui ex imprudentia, & leuitate plus emit, aut minoris vendit, difficultas est. Ac Petrus ipse à Nauar. consequenter num. 33. pro parte negante citans Medinam sententem non procedere (eo quod deceptus debeat imprudentiæ & leuitati suæ tribuere iacturam quam patitur) partem affirmantem merito tenet cum Angelo, Conrado, & D. Antonino, dicentibus in eo etiam deesse voluntarium, ad liberalem donationem requisitum, quod quidem esse debet cum conditione libertatis, qua excludat omnem aliam conditionem ipsam diminuentem.

Tertium documentum est. Amicos, consanguineos, coniuges, sodales, & eiusmodialios, cum vendunt, aut emunt nulla necessitate compulsi, & rei valorem scientes, præsumi donare pretij excessum, vel defectum. Nam ex quo quispiam sciens & volens absque necessitate rem cariori pretio emit, vt villiori vendit coniugi, consanguineo, aut alteri, cui gratis donare mos est, rationabiliter præsumitur habere donandi voluntatem.

Quartum documentum est. In emptionibus & venditionibus inter extraneos nõ præsumi donationem. Hoc, Conrado, Caietano, & aliquot aliis citatis habet Couar. lib. 2. var.

refol. cap. 4. n. 11. vers. Superest casus. Et confirmatur, quia inter contrahentes, maxime extraneos, ubi alia donationis indicia non apparent, vltimatissimum, ac rationi conuenientissimum est, totam eorum intentionem esse emendi, & vendendi secundum naturam eiusmodi contractus, quæ postulat, vt in eo seruetur æqualitas inter pretium & rem venalem.

280. QUINTA CAUSA augendi, vel minuendi pretij (de qua Caiet. 2. 2. quæst. 77. art. 1. & in summula, verb. Emerere; Medina in Cod. de rebus restit. quæst. 31. vers. Similiter, Couar. lib. 2. var. refol. cap. 3. num. 5. Nauar. in Enchir. cap. 23. nu. 78. & 87.) est modus vendendi. Saepè enim ex modo vendendi variatur pretij rei, præsertim cum is est causa, vt sit paucitas, vel copia emptorum: talis enim copia pretium auget; & paucitas contraria illud minuit. Vnde fit, vt cum merces exponuntur sub hasta, & publica voce præconis vendantur (quia venditores proclamando quærunt emptores, vel rogant, vt emant) aliud pretium habeant, quam si à mercatoribus venderentur: item vt parta belli victoria, res vilis vendantur in exercitu: item vt finitis studiis, scholastici in patriam reuersuri, libros suos minoris vendant: item ciuibus ob pestem è ciuitate excedentibus, vilescant merces: item in fine nundinarum merces minoris vendantur, quam initio: item vt aliquando merces in potestate vnius pluris æstimentur: quia is habetur pro perito mercatore, & qui soleat habere optimas merces.

281. SEXTA CAUSA, ex Medin. in cit. quæst. 31. vers. Et procedit, est officium mercatoris. Ait enim mercatores causam iustam habere, sicut & camplores, ratione officij aliquid amplius accipiendi pro mercibus, quam alios non habentes tale officium, ac proinde non esse damnandum eum qui merces à non mercatore vilis emerit, quam vendantur in domo mercatorum: nempe arbitrio prudentium, defalcato eo, quod respondeat eiusmodi circumstantiæ tanquam augenti pretium: prout rectè aduertit Petrus à Nauar. in eod. cap. 2. nu. 40. Rectè etiam notans, quod cum lex, & communis estimatio determinans pretium rerum, habeat inter alia respectum ad officium mercatorum, qui eas ordinarie vendunt: ita nimirum, vt ratione illius officij, pro talibus rebus plus aliquid determinet super valorem earum, quam exigeret aliæ circumstantiæ, puta industria, expensa, copia ementium, &c. Ad eoque cæteros non habentes tale officium, nõ posse assumere eandem determinationem, videlicet vendendo eodem pretio quo ipsi mercatores vendunt.

282. His causis, quas alij attingunt, Petrus à Nauar. in sequent. num. 42. addendum censet septimam, nempe emere res in magna quantitate, & simul. Sic n. eas minus valere, probatur ex communi vsu quo mercatores, vt expeditiores sint ad alias statim comparandas, æqui bonique consulunt, se vendere vilis ei qui plura simul emit, ita vt in eo genus quoddam rogandi interueniat ex parte illorum, semper volentium magis ac magis vendere, quo plus lucrentur: quod contingit ipsis, etiam si ea ratione minore pretio vendant quam alij, qui minutatim maiore pretio vendunt quidem, sed longiore tempore.

De iusto pretio legitimo.

SECTIO III.

283. IUSTUM est quod taxatur, aut per legem, seu constitutionem Principis supremi, aut per statutum ciuitatis liberæ, nec agnoscens Superiorem in temporalibus, aut demum per edictum Gubernatorum, Senatorum, & Magistratum, qui cum sint personæ publicæ, potestatem habent determinandi, cum viderint bono communi expedire, certum rerum venalium pretium, quod ciues teneantur seruare, intra latitudinem tamen iusti pretij naturalis. Quod addo, quia in tali determinatione, ab illis sunt animaduertenda; & ponderanda circumstantiæ, seu causæ quæ de facto concurrunt, quæque ex rei natura, pretium de facto quoque augent, vel minuunt. Namque ex talibus bene perpenfis licitum est, non aliter, intra limites æquitatis, hoc vel illud pretium lege definire. Itaque si superueniente ingenti sterilitate Princeps vellet triticum eodem pretio vendi, quo rationabiliter vendebatur tempore abundantia, inique ageret.

Nec refert quod tale quid statuere, expediat bono communi: vt scilicet pauperes subleuetur, & possint viuere. Non

refert, inquam, quia si æquitas, naturaque rei postulet, vt domini tritici, ne defraudentur iusto pretio, tunc plus accipiant, illud ipsum expediens, quod per accidens ille refultat, curandum non est: sed potius pauperum necessitati occurrendum est, subueniendo ei per elemosynam debitam ex charitate, quæ contra iustitiam statuendo pretium quod aperte valorem rei venalis non aequat: præsertim cum em puri tali pretio, sint non tantum pauperes, sed etiam diuites. Imò hi præcipue, qui & pluribus ad sustentationem egere solent: & per potentiam, cum venditores nequeant ipsis resistere, semper obtinent, vt pretio taxato fiat eis venditio; quod pauperibus difficile est consequi. Accedit quod æquitas nõ patiat, vt in Repub. ad subueniendum indigentibus, triticum habentes grauentur præ cæteris, qui abundant pecunia aut aliis rebus, quæ in pretium dari solent.

NOTA autem primo, quod quando dubium est, an taxatio sit iusta, nec contat quod iniusta sit, standum omnino illi esse in foro conscientia; quoniam in dubio sententia Superioris præponderat particulari subditorum existimationi, cum illius sit præscribere, & horum sit parere.

NOTA secundo, non esse putandum, taxationem aliquam rei, v.g. frumenti, iniustam ex eo censendam esse, quod aliæ res, quibus agricolæ indigent, v.g. calcei, vinum, oleum, stipendia operarum, non taxentur, quia satis est quod pretium quo frumentum taxatur, de se eis proportionatum sit, attentis debitis circumstantiis: frumentum enim non nisi per accidens, pendet ex aliis rebus, quibus agricolæ indigent. Veruntamen si taxentur calcei, non taxato corio ex quo cõficiuntur, ita vt stiores non valeant iustum laboris sui percipere stipendium, non apparet ratio, qua tunc censentur ea lege obligandi in conscientia. Quod idem est dicendum, si p. floribus taxetur panis, non taxato tritico; ita vt illi perant iustum sui laboris stipendium. Idem etiam pari ratione dicendum est de similibus, quæ per se pendet ex aliis, quæ non taxantur.

NOTA tertio, quod etsi triticum, quod aliquis vendit, aliquantum melius sit eo quod venditur communiter, non ideo licere vendendo illud, taxam lege absolute definitam transgredi: quoniam is excessus, vt pote modicus, pro nihilo reputandus est: cum præsertim taxa aliquo deferuire nequiret: quandoquidem nullum fere est triticum quin comparatione alterius inueniatur aliquantulum melius, aut aliquantulum deterius. Idem iudicium est de cæteris mercibus, quarum pretium fuerit lege taxatum. Crediderim autem propter notabilem rei venalis excessum in bonitate, posse vendendo ascendi ultra pretium lege taxatum; sicut propter defectum in bonitate, debet infra idem pretium descendere: vt si triticum sit putridum, aut scatens vermibus; ita vt notabiliter peius sit tritico, quod communiter venditur. Tunc enim ratio dicit, venditorem proportionaliter debere in pretio tantum descendere, quantum tale triticum inuenitur deterius esse tritico communi. Cui rationi legislatorum ferendo legem illam, se accommodasse conscientiam esse sentire.

NOTA postremo, tolli, aut saltem suspendi taxæ obligationem, si Princeps sciat eam ab vniuerso populo, aut à maiore parte illius non seruari, & dissimulando toleret, cum possit sine magno incommodo suo, transgressores punire. Nam qui non reclamant cum debet, & potest, censetur consentire, ex regula 43. iuris in 6. Iam Principis consensus vim habent tollendi obligationem legis à se latæ. Sicut enim lex pro voluntate Principis habet vim obligandi; ita etiam ipso id volente, eandem vim amittit, cum per quas causas res nascitur, possit per eandem tolli, ex cap. 1. De regulis iuris. Extra quæ ratio est Medinæ in Cod. de rebus rest. quæst. 36. vers. Ad quartam, addentis bene, talem obligationem non censeri pari ratione tolli, si cum aliquibus transgressoribus Principis dissimulet, siue ex rationabili causa, siue per acceptionem personarum. Namque talis tolerantia nihil amplius operatur quam dispensatio facta in lege: quam ipsa non tollit, vt nemo negat.

OCYRRIT hoc loco quæstio, an cum in aliqua Provincia lege taxatum est pretium frumenti, farinae, vel panis: & sumptus quos agricolæ fecerunt in eis, excedunt id ipsum pretium, iidem agricolæ vendere possint supra talem taxam,

vt seruent

vt feruent seindemnes? Ad quod respondendum videtur distinctione, nempe tales agricolas, si sint pauci, non posse sua vendere supra legis taxam, quia casuale est, quod ipsi praeteris damnum ex lege sentiant: neque lex propter illud quod casuale est, cessat: sed robur suum retinet secundum illud quod fit vt plurimum. Vide dicta in praecedenti sectione, ad explicationem tertie causae. Sin autem agricolae omnes eiusdem prouinciae tale damnum reuera patiantur: quia nimirum casus, propter quos faciendi fuerunt plures aut maiores sumptus, quam sit pretium lege taxatum, in tota prouincia conigerunt; non videri peccatum esse taxam legis excedere, quantum potest sufficere ad sumptus, & impensas factas refarciendas, atque vt agricolae feruent se indemnes (non vero vt lucentur) quia id naturalis aequitas postulat: contra quam legislator non intendit sancire legem, maxime in iniuriam omnium, aut plurimum suorum subditorum.

Eadem distinctione respondendum est quarenti de cautionibus, quibus lege, vel statuto definitum est certum pretium pro hospitalibus excipiendis, si cogantur in eos facere sumptus maiores, quam taxa ferat. Itemque de Notariis & aliis iustitiae ministris, quibus taxata stipendia non sufficiunt ad suam sustentationem. Nam simili distinctione responderi potest, vt si pauci sint quibus stipendia non sufficiant, lex taxans seruanda sit in conscientia. Sin communiter eiusmodi ministri tale damnum patiantur, excusari posse aliquid supra taxam exigentes: dummodo prudentis iudicio non excedant quod sufficiat, vt feruent se indemnes in sumptibus, quos necessario, & conuenienter suo statui faciunt, non autem ad immodicas victus expensas. Tutius est tamen in tali casu ad vitandum periculum excedendi in estimatione (quod in iustitia cupit deus habendi creare facile potest) a Repub. vel Principe petere, vt augeant antiquitas taxata stipendia.

386. CETERVM istiusmodi legibus taxantibus rerum pretia, obligantur etiam externi vendentes, vel ementes in eo loco & tempore, pro quo definita est taxa. Nam lege naturali quisque tenetur merces vendere iusto pretio: quale est quod lege, vel communi hominum aestimatione constitutum est in eo loco, vbi eadem merces venduntur. Aliquando tamen ad prouidendum Reipub. necessitati, vt exteri mercatores alliantur, auctoritate Principis ab obligatione taxae eximuntur, concedendo ipsis, vt expensas exigant, ac pro labore & periculis in aduehendis mercibus, aliquid accipiant. Obligantur pariter Clerici, quantumcumque sint alicui a legibus civilibus exempti. De qua re videri potest Medina in C. de rebus restit. quaest. 36. vbi de ea late tractat.

De iusto pretio naturali.

SECTIO IV.

387. EX antedictis constat, istud pretium esse, quod communi prudentium aestimatione constituitur attentis causis, de quibus sectione 2. egimus, augendi, vel minuendi pretium rerum venalium. Vna autem de ea difficultas est, huius institutioni maxime propria: vtrum peccetur, & obligatio restituendi incurratur transgrediendo illud in venditione & emptione; prout contingit cum vltra rigorosum, venditor accipiat aliquid, aut emptor minus dat, quam piū seu iustum? Namque Durandus quidam Ordinis Minorum, vt meminit Sotus lib. 6. de iust. & iure, quaest. 3. art. 1. circa primum argumentum: existimant licitum esse in conscientia rem pluris vendere quam valeat, dummodo non vendatur vltra dimidium iusti pretij; Gerson vero, prout meminerunt Sotus ibid. & Medina in Cod. de rebus restit. quaest. 32. vers. Sexto opponunt: existimant id esse quidem peccatum, sed sine obligatione ad restitutionem: quod idem Syluest. in verba Emptio, quaest. 8. tribuit Rosellae. Vtrique autem ei sententiae fauere videtur, primo illud, quod idem Syluest. in sequenti quaest. 9. habet ex l. i. §. Si haeres, ff. ad Senatufconsultum Trebellianum; & ex leg. Querebatur, ff. ad legem Falcidiam; quod res tantum valeat, quantum vendi potest. Secundo, quod ex lege In re mandata, Cod. Mandati; vniuersumque in re sua sit moderator & arbiter. Vnde sequitur, quod quisque possit quantum voluerit pretium pro ea petere, & recipere. Tertio, quod ex lege Rem maioris, C. de rescindenda venditione, & ex lege In

causa, §. Idem Pomponius, ff. De Minoribus; & ex lege. Item si pretio, §. vlt. ff. locati (quibus ex iure Canonico ad stipulatur, Cap. Cum dilecti, & Cap. Cum causa, De emptione, & venditione) non detur actio ob deceptionem factam in emptione, & venditione, nisi sit illa vltra dimidium iusti pretij. Vnde sequitur, aliquid accipi posse supra iustum pretium, dummodo ipsum non excedat huius dimidium.

Quod quomodo deprehendi possit, tractat Couar. lib. 2. var. resolut. cap. 3. num. 8. duas refert opiniones; vnam asserentium venditorem tunc decipi vltra dimidium iusti pretij, cum res duplo superualet pretio conuento, vt si aestimetur viginti, & venditori data sint solummodo decem: aut cum duplo minus valet: vt si aestimetur viginti, & ematur 40. Alteram vero, intelligendum deceptionem vltra dimidium iusti pretij, si ve, bi gratia, res valeat decem, & vendatur 16. quae superant 10. amplius media eorum parte. Deceptionem vero infra dimidium iusti pretij, si illud quod valet decem, ematur quatuor, quae minus sunt quam media illorum pars. Istaeque est communis, & vsu recepta Theologorum intelligentia.

288. DE PROPOSITA difficultate vero tenenda est sententia praecedentibus omnino opposita: nempe, vendentes supra pretium rigorosum, aut ementes infra pium, & peccare, nisi ignorantia illos excuset: & teneri ad rescindendum contractum, vel reducendum ad aequalitatem per restitutionem eius quod fuerit extra latitudinem iusti pretij. Quae doctrina D. Thom. 2. 2. quaest. 77. art. 1. & post ipsum in locis citatis, Syluestri, Soti, & Medina, itemque Nauar. ad Cap. Nouit, De iudiciis, notab. 6. a num. 47. & aliorum plurium, quorum meminit Petr. à Nauar. lib. 3. De rest. cap. 2. n. 13. communemque sententiam esse Theologorum & Iurisperitorum habet Lud. Molina De iustit. & iure, tract. 2. diffin. 350. Fundamentum autem est, quod ea venditio & emptio sit iniusta, in qua non seruatur illa pretij aequalitas ad rem quam iustitia commutativa requirit. At talis aequalitas extra latitudinem iusti pretij non seruatur. Ergo venditio, aut emptio facta extra latitudinem iusti pretij, est iniusta: atque adeo illicita cum obligatione ad restitutionem. Itaque is qui illud pretio rigoroso ad summum valebat decem, vendidit pro sexdecim, aduersariorum confessione tenetur ad restitutionem totius latitudinis, quae est supra decem, nempe sex; quibus sexdecim superant ipsa decem. Quod non esse ad id referendum, quod excessus ille sit vltra dimidium iusti pretij, patet: quia nulla datur ratio, cur si ille qui pro re valente solummodo decem, recepit sexdecim, teneatur restituere sex, quibus excessus dimidium iusti pretij: non teneatur etiam quinque restituere, si pro eadem acceperit quindecim, quantumcumque excessus ille non sit vltra dimidium iusti pretij. Et certe pariter in vtroque casu peccari ex eo patet, quod in vtroque pariter locum habeat illud D. Pauli in prioria ad Thesal. cap. 4. dicentis: Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

289. ILLA AVTEM quae allata sunt in contrarium: nimirum quod res tantum valeat, quantum vendi potest, & quod vniuersumque in suis rebus sit moderator & arbiter; Petr. à Nauar. in praeced. nu. 11. notat vera esse solummodo in rebus iis secularibus, quae nec lege, nec communi hominum aestimatione appetiunt; solent: vt sunt gemmae, lapilli, accipitres, canes venatici, equi pretiosi, & alia quae venduntur ad splendorem, decorem, delicias, & voluptates. Pro talibus enim, seclusis fraude, & metu, potest tantum accipi in pretium, quantum venditor arbitratus fuerit; & emptor sciens & prudens dare consenserit. Etenim si nulla sit eiusmodi rerum indigentia in Reipub. nec vlla necessitas ad nobilitatis in ea splendorem; sed tantum ad curiositatem pertineant: iustum pretium earum non aliter determinatur, quam aestimatione ementis, qui illas tanti facit, vt putet pertinere ad nobilitatis suae, ac diuitiarum splendorem, dare tale pretium.

Ceterarum vero rerum, quae sunt homini ad vitium & vestitum, aliosque eiusmodi vsus necessariae, alia ratio est: quia in talibus etiam si nihil irrepsit fraudis, aut doli; tamen, vt bene ait Sotus in 6. de iustitia & iure, quaest. 2. art. 3. in fine, violentia est, quantum potuerit, tantum illas vendere. Quo fit, vt talium iusta pretia non relinquuntur arbitrio venden-

tium, sed ad vitandam prædictam violentiam, quam indigentes paterentur, ea determinentur lege, aut communi venditorum aestinatione. Adverte nihilominus, quod etsi regulariter in emptionibus & venditionibus, vt nec in aliis contractibus onerosis, non sit præsumenda donatio excessus, aut defectus, quo à latitudine iusti pretij receditur, tamen si contrahentes sciant rerum valorem, & neuter necessitate compullus contrahat cum alio, neque interueniat vis aut metus, aut fraus, aliudve simile, donationem eiusmodi excessus, aut defectus præsumi posse; quemadmodum Nauarrus sentit in citato notabili 6. num. 51. licet aliqui ab ipso relati contradixerint.

290.

AD ALIUD VERO de deceptione vltra medium iusti pretij Petrus à Nauar. in seq. num. 10. adfert duas responsiones: vna ex Couar. in cit. cap. 3. id esse verum intra latitudinem iusti pretij: vt sensus sit, licitum esse vendenti, ita cum emptore agere, vt eo offerente pium, vel mediocre pretium, ipse rigorosum iustum accipiat: vel euenti ita cum venditore transigere, vt à petente rigorosum pretium, accipiat pro mediocri, vel pio: quæ non est vera deceptio, sed tantum similitudinaria: qua non violatur iustitia, neque circumuenitur in negotio proximus, quandoquidem nihil ab eo contra naturalem æquitatem extorquetur, cum pretium quod pro redatur, sit iustum. Alteram responsionem adfert ex Medina De rebus restitut. quæst. 32. non longe à principio; in hoc consistentem, quod iura negent actionem, ob deceptionem in fra dimidiu iusti pretij, non quidè approbando deceptionem ipsam tanquã licitam, sed relinquendo impunitam, ad vitandas infinitas lites quæ emergent propter naturam corruptam propensionem ad talem deceptionem. Quod autem non approbent deceptionem, patet ex lege 1. Cod. De rescindenda venditione, vbi dicitur irritam esse mala: fidei venditionem: qualis sine dubio est illa, in qua contingit vera deceptio. Et ita in foro etiam externo, ex Couar. lib. 3. variar. resolut. cap. 14. num. 3. Iudices cum aliquem puniunt ob violatam legem pretium taxantem, debent ei imponere onus restituendi illud, quod vltra taxam acceperit, licet non sit vltra medium iusti pretij. Qui id pluribus tractatum videre volet, legat Lud. Molinam in præced. disput. 349. & Ferdinandum Rebellum De obligationibus iustitiæ. par. 2. quæst. 3. & 4. libri 9.

CAP. XVII.

De pactis quæ solent inter venditores, & emptores intercedere.

S V M M A R I V M.

- 291 Explicatio de hij. an pactum de retrouendendo sit licitum.
 292 Quatuor modi, quibus idem pactum fieri potest licite.
 293 Tres conditiones necessariae vt fiat licite.
 294 Licitum est pactum de redimendo si animus vsurarius absit, & seruetur iustum pretium.
 295 Propositio casuum in quibus difficultas est, an redemptio sit licita.
 296 Explicatio eiusdem difficultatis.
 297 Quod licita sit venditio cum pacto legis commissoria.
 298 Aliquot notanda de eadem venditione.
 299 Quod licita sit venditio cum pacto additionis in diem, nonnulla, circa eam notanda.
 300 Modi quibus contingit melior conditio, rescindens talem venditionem; quibus additur distinctio de obligatione soluendi gabellas.
 301 Quando licitum sit intere adum pretium rei frugiferae non soluitur ab emptore, accipere pensionem ex fructibus quos profert.
 302 De duobus similibus casibus quid sit tenendum.
 303 Quod licitum sit emere domum cum pacto retrouendendi, & eam locare venditori, dum ab eo non redimitur: quatenus verum sit.
 304 De quibusdam aliis pactis quid sit sentiendum.

MYLTA sunt pacta quæ interuenire solent in emptorem & venditorem, de illisq; extat tit. 54. in lib. 4. Codicis. Nos explicatione aliquot quæstionum complectemur quæ ad ea pertinent.

PRIMUM ERGO QUÆRITUR, an pactum retrouendendi sit licitum? De quo communiter tractant Canonistæ ad Cap. Ad nostrum, De emptione & venditione; & ex Summulariis, Angelus vsura, 1. §. 66. & aliquot sequentibus, Syluester vsura, 2. quæst. 15. Rosella vsura, 1. quæst. 45. & 46. Ex aliis vero Conrad. De contractibus. quæst. 83. Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 247. & 248. Sotus lib. 6. De iustit. & iure, quæst. 5. art. 3. Couar. lib. 3. variar. resolut. cap. 8. & 9. alios commemorans, eodemque pertinent quæ Lud. Molina in cod. tract. 2. disput. 374. & aliquot sequentibus persequitur.

Pro explicatione autem notandum est primo, pactum retrouendendi esse, cum ego v. g. vendo tibi fundum meum ea conditione vt quando pretium reddidero, mihi illud reuendere debeas; interea autem cum non reddo, tuos facias fructus illius, ita vt non sint in fortem computandi. Vbi adverte ex lege secunda, Cod. De pactis, inter emptorem & venditorem statim ac redemptor pretium obtulit, alterum desinere fructus facere suos. Adverte item quod cum fructus fuerint adhuc pendentes, nec dum collecti, debeant inter eos diuidi pro rata temporis, quo res fructificans prius fuit vnius; posterius, alterius: vt si res quæ redimitur esset locata, pensio annua locatiouis diuidenda erit inter emptorem & venditorem seruata proportione temporis illius anni, in quo res fuit illius, ad tempus in quo fuit huius. Ita habet ex Couar. Lud. Molina in citata disput. 374. v. fructus rei. Et ratio est, quod æquitati consentaneum sit, rem domino suo fructificare.

Notandum est secundo, istiusmodi pactum reddi susceptu de vsura: adeoq; communiter damnari ex tribus circumstantiis. Prima est, si res sit vendita valde vili precio: quia tunc videtur potius pignori data quæ vendita; & ideo ex eo tanquam ex pignore fructum percipiendo, committi vsuram. Secunda, quæ habetur ex cap. Illo vos, in fin. De pignori. si emptor de quo agitur soleat exercere vsuras. Tertia, quæ habetur ex antememorato cap. Ad nostram, si eum ab eo petita sunt mutuo pecunia, responderit petenti se nolle dare mutuo, sed velle bona ipsius emere, modicoq; pretio emerit, facta ei potestate redimendi illa: sic pacifcens ea intentione, vt illud lucrum quod optaret ex mutuo, nisi obstatet aperta vsura, sibi compararet per tale pactum quo vsura velatur.

Notandum est tertio, pluribus modis posse addi venditioni pactum retrouendendi. Primus est, vt quando cumq; venditor voluerit, possit rem venditam redimere, & emptor teneatur illam ei reuendere. Secundus, vt intra certum tempus emptor reuendere teneatur, sed non possit illo elapso cogi ad reuendum. Tertius, vt non possit res vendita redimi ante certum tempus. Quartus, vt res vendita possit redimi in fine cuiusq; anni, non autem post inchoatum aliquod anni tempus.

QUIBVSITA prænotatis, pro explicatione dicimus primo, omnibus illis modis propositum pactum ceteri posse licitum: vt de primo & secundo Canonistarum & Theologorum sententiam communem esse notat Nauar. in cit. num. 247. Et confirmatur auctoritate tum sacræ Scripturæ Levit. 25. tum sacrorum canonum, Cap. Cum Ioannes, de fide instrumentorum, & Cap. Illo vos, antememorato, tum etiam legum civilium, quas ipse Nauarrus commemorat: tum demum ratione, quia sicut alia onera, sic & istud venditioni apponere licet, dummodo ipsum compensationem ita resarciatur, vt nulla fiat parti iniuria. De tertio modo vero, etiam si aliqui contradixerint, idem merito docent locis cit. Angelus §. 65. & Rosella §. 46. quia consentaneum est rationi, emptore pacto retrouendendi apponere posse conditionem, vt intra quinquennium non teneatur reuendere; tum fieri possit, vt inter sit ipsius intra illud tempus, aliqua, vt vocant, melioramenta facere in re emptæ, ad percipiendum ex ea fructus vberiores. De quarto deniq; modo idem probatur: quia in bonum emptoris esse potest, vt non cogatur rem emptam reuendere incepto iam anno, quia fortassis in eodem aliquod accipiet, à quo vt seruet indemnem, potest conditionem apponere, vt an-

requam